

görüşlerinden etkilenmekle birlikte Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf'ı tenkit ettiği için zaman zaman onu yermiştir (*el-İntişâr*, s. 82). Kadî Abdülcebbar da Ca'fer'in görüşlerini tenkit edenlerdendir (bk. *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse*, s. 634).

Ca'fer b. Harb'in fıkıh ve dinler tarihine dair kendine has bazı görüşleri bulunduğu nakledilirse de (Malatî, s. 38) kaynaklarda bu görüşlerine dair bilgi mevcut değildir. Onun ve Ca'fer b. Mübeşşir'in görüşlerini benimseyenlere Ca'feriyye adı verilmiş, fakat sonraki devirlerde müntesipleri bulunmadığı için bu fırkanın sadece onun talebelerinden ibaret olduğu ileri sürülmüştür.

Ca'fer b. Harb'in, kaynaklarda kendisine atfedilen, ancak hiçbir günümüze ulaşmayan eserleri şunlardır: *Müteşâbihü'l-Kur'ân*, *el-İstikşâ*, *el-Uşûl*, *el-Mesâ'il fi'n-na'ım*, *Tevbîhu Ebi'l-Hüzeyl* (son iki eserde Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf'ın görüşlerini tenkit etmiştir), *Fî Tekfirî'n-Nazzâm* (cevher teorisini kabul etmeyen Nazzâm'ı tekfir amacıyla yazılmıştır). Bunların dışında *er-Red 'alâ aşĥâbi't-tabâ'i*, *el-İzâh*, *el-Müstersid*, *el-Müte'allim*, *ed-Diyâne* de ona nisbet edilen eserlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hayyât, *el-İntişâr*, s. 63, 74, 82, 91; Eş'arî, *Maĥâlât* (Ritter), s. 40-41, 157, 173, 191, 192, 201, 203, 230, 232, 240, 246-248, 254, 334, 337, 345, 370, 486, 513, 573, 599, 753; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Meynard), VII, 231; Malatî, *et-Tenbîh ve'r-red*, s. 34-35, 38; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 213; Kadî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse*, s. 634, 777; a.mlf., *el-Muġnî*, VI/2, s. 4, 6; XIII, 5, 173, 184; a.mlf., *Fâz-lü'l-İ'tizâl ve'l-Mu'tezile* (nşr. Fuâd Seyyid), Tunus 1393/1974, s. 73, 255, 296, 386; Bağdâdî, *Uşûlü'd-dîn*, s. 256, 258; a.mlf., *el-Fark* (Abdülhamîd), s. 122, 133, 168, 169, 200; İbn Hazm, *el-Faşl* (Umeyre), II, 309; III, 178; IV, 197; İsferyânî, *et-Tebşîr* (Kevserî), s. 55; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VI, 162; Ebü'l-Yûser el-Pezdevî, *Uşûlü'd-dîn* (nşr. Hans Peter Linss), Kahire 1383/1963, s. 113; Nesefî, *Tebşîratü'l-edille*, Raşid Efendi Ktp., nr. 496, vr. 80^b; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 31, 68, 69, 160; İbnü'l-Vezîr, *İşârü'l-ĥak ale'l-ĥalk*, Beyrut 1403/1983, s. 20; İbnü'l-Murtazâ, *Tabakâtü'l-Mu'tezile*, s. 74-75, 78, 79, 85; a.mlf., *el-Münye ve'l-ernel*, Rabat 1912, s. 41-43; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 113; W. Madelung, "Frühe Mu'tezilische Häresiographie: das Kitâb al-Uşûl des Ča'far b. Ĥarb", *Isl.*, LVII (1980), s. 220-236; M. Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. E. Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 1, 20, 242-243, 281; A. N. Nader, "Dja far b. Ĥarb", *El'* (İng.), II, 373.

CIHAT TUNÇ

CA'FER el-HULDİ

(جعفر الخلدی)

Ebü Muhammed Ca'fer b. Muhammed
b. Nusayr el-Huldî el-Havvâs
(ö. 348/959)

İlk sûfilerin
menkıbelerini toplayıp yazması
ve rivayet etmesiyle tanınan
mutasavvıf.

252 (866) yılında Bağdat'ın Huld mahallesinde doğdu. İlk tahsilinden sonra hadis ilmiyle meşgul oldu. Geçimini temin etmek için hasırcılık yaptı. Daha sonra tasavvufa ilgi duydu. Çağdaşları Cüneyd-i Bağdâdî, Amr b. Osman el-Mekki ve İbrâhim el-Havvâs'tan faydalandı. Hayr en-Nessâc, Ebü'l-Hüseyn en-Nürî, Ruveym b. Ahmed, Semnün b. Hamza, Muhib, Ebü Muhammed el-Cerîrî, Ebü'l-Kasım en-Nisâbü'rî ile sohbet etti. Ebü'l-Hüseyn el-Alevî ile Ebü'l-Abbas en-Nihâvendî en meşhur müridleridir. Huldî'nin tasavvuf tarihi açısından dikkati çeken yönü, sûfilerle ilgili menkıbeleri ve bu menkıbeleri ihtiva eden eserleri toplamasıdır. *Nefehât Tercümesi*'nde (s. 268) verilen bilgiye göre onun konuyla ilgili 200, Hâce Abdullah-ı Herevî'ye göre ise 130 eseri vardı ve 2000 sûfinin adını bilmekteydi (*Tabakât*, s. 496). Zehebî de Huldî'nin istinsah ettiği bazı risâlelere sahip olduğunu söyler (*A'lamü'n-nübelâ*, XV, 560). Fuat Sezgin Ca'fer el-Huldî'nin *Hikâyâtü'l-meşâyih*, *el-Fevâ'id ve'z-zühd ve'r-rekâ'ik*, *Risâle fi't-tasavvuf* ve *el-Miĥne* adlı dört eserini kaydeder (*GAS*, I, 661). Kaynaklarda, bazı eserlerini kibir ve benlik tuzağına düşmemek için başka kimselere nisbet ettiğine dair bilgiler de vardır (Ebü Nuaym, X, 381). Attâr'ın verdiği bilgiye göre Huldî rüyasında Hz. Peygamber'i görmüş ve ona, "Tasavvuf nedir?" diye sormuş, Hz. Peygamber bu soruya, "İddiaları terk ve gönüldeki mânaları gizli tutmaktır" şeklinde cevap vermiştir.

Huldî'ye göre kişiyi yetiştiren himmettir, mücahede değildir. Fütüvveti "nefsi hakir görmek ve müslümanlara saygı duymak" şeklinde tarif eden Ca'fer el-Huldî tevekkül de "kalbin varlık ve yoklukta aynı hal üzere kalmasıdır" şeklinde tarif etmiştir (Hücvîrî, s. 197; Herevî, s. 496). "Dünyada dikkate değer üç mutasavvıf vardır: İşaretleriyle Ebü Bekir eş-Şiblî, tasavvufî nükteleriyle Mürtaîş, menkıbeleriyle Ca'fer el-Huldî" (Herevî,

s. 496) sözü Huldî'nin dönemindeki şöretine işaret etmektedir.

Pek çok defa hacca giden Huldî doksan üç yaşında Bağdat'ta vefat etti. Şünûziye Mezarlığı'nda Cüneyd ile Serî es-Sakatî'nin yanına defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, s. 650; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 235; Sülemî, *Tabakât*, s. 434; Ebü Nuaym, *Ĥilye*, VII, 294; VIII, 10, 12; IX, 180; X, 88, 93, 381; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VII, 226-231; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 197, 260-261; Kuşeyrî, *er-Risâle*, bk. İndeks; Herevî, *Tabakât*, s. 495-497; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 161; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ* (nşr. Reynold A. Nicholson), Leiden 1905-1907, II, 283-285; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, II, 468; a.mlf., *el-Muntazam*, VI, 391; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, XV, 558, 560; İbnü'l-Mulakkın, *Tabakâtü'l-evliyâ*, s. 30, 129, 170, 174, 197, 295, 333; Câmî, *Nefehât*, s. 223; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 268; Şar'ânî, *et-Tabakât*, I, 101-102; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 24; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 378-379; Ma'sum Alî Şah, *Tarâ'ik*, II, 513-516; Sezgin, *GAS*, I, 661.

MUSTAFA KARA

CÂFER İYÂNİ

XVI. yüzyıl sonları ile
XVII. yüzyıl başlarında yaşayan
ve çeşitli devlet hizmetlerinde bulunan
Osmanlı müellifi.

Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. Hakkında bilinenler, eserlerinden çıkarılan karışık bilgilere dayanır. Bunlardan anlaşıldığına göre 1587'de Budin'de, daha sonra da vatanı olarak kabul ettiği Peçuy'da (Pëcs) kadı nâibliği yaptı ve 1591-1592 yıllarında burada bulundu. Ardından meşhur Kanije kahramanı Tiryâki Hasan Paşa'nın yanında divan başdefteri oldu. Budin beylerbeyliği, maliye tezkireciliği ve tezkire emniyeti vazifelerinde iken İstanbul'a gitti. Orada kendisine Rumeli eyaleti defter emniyeti görevi verildi ve 16 Ramazan 1001 (16 Haziran 1593) tarihinde Budin beylerbeyi olan Koca Sinan Paşazâde Mehmed Paşa'nın maiyetinde Bosna'ya gitti. Aynı yılın ağustos ayında Sıskâ Kalesi'nin keşfiyle görevlendirildi, daha sonra da bu kalenin fethine şahit oldu.

1002'de (1593-94) Rumeli eyaleti defter emini olarak Sadrazam Koca Sinan Paşa'nın Yanıkkale'yi fethinde bulunan Câfer İyânî'ye, seferin sonunda hizmetine karşılık olmak üzere vazifesine ilâveten divan müteferrikalığı verildi. 1595-